

המחבר בשו"ע; והלובשים הט"ק מתחת לכגריהם, נוהגים כדעת המג"א ע"פ פתחי הארז"ל.

ובחילוק מנהגים זה בענין הבגד (הטלית קטן), יש עוד חילוק בנוגע להציציות — כמה מהלובשים הט"ק תחת הבגדים, נוהגין שיהיו הציציות מבוחרות.

ויש לעיין, אם מנהג זה שיהיו (רק) הציציות מבוחרות, הוא ג"כ ע"פ כתבי הארז"ל, היינו שע"פ הארז"ל הט"ק צ"ל מתחת להבגדים, אבל הציציות עצמן צ"ל בחורף, או שזהו בכדי לחוש לפסק המחבר, אבל ע"פ הארז"ל — גם הציציות צ"ל מכוסות תחת הבגדים.

והנה מהמשך לשון המג"א „ונ"ל דצריך שיהיו הציציות מבוחרות כו", אין לדייק לכאורה, שגם לה"כ כתבים צריכין להיות מבוחרות — כי [מלבד זאת ש"ל שגם כוונת המג"א היא שיש להחמיר לצאת גם לדעת המחבר הנה י"ל ש]עיקר כוונת המג"א כמ"ש „שהיו הציציות מבוחרות" אינה שיהיו מחוץ להבגדים (באופן שיוכל לראותן תמיד), כי אם — שיהיו מחוץ להכנפות, ובהמשך לשונו שם „ודלא כאותם שחורכין אותן בהכנפות, ע"ד מ"ש בגמ"ס „אין ציצית אלא יוצא כו" (וכן משמע בשו"ע אדה"י¹ שלא הביא מ"ש ב"כתבים" (כמג"א), ומ"מ העתיק דברי המג"א כסעף בפ"ע „צריך שיהיו הציציות מבוחרות שנאמר² וראיתם אותן ודלא כאותן שחורכין אותן בהכנפות"³.

שם) „לכן נ"ל ראויים ההלכות בין העכורים יוצאין כזה אך בשעת אברכה יהיו מגולין כדי הלוך ר"א" משמע דבזמנא לבי הענינים: שיהיו יוצאין ולא מחובין בזמן הכנפות, ושהיו מגולין לא מכוסין. אבל מזה שאדה"י כי ענין הג"ל (לא כהמשך ההלכה שצריך ללבוש על בגדיו שיראו הציציות תמיד (שכס"ח), אלא כסעף בפ"ע (ס"ט) „צריך שיהיו הציציות מבוחרות ודלא כאותן שחורכין אותן בהכנפות", משמע לכאורה שהוא ענין בפ"ע, שהם כי עונים כ"וראיתם אותן:

לא בא לקבוע ולהוכיח אך שצ"ל המנהג בלבישת הטלית קטן, כי נראה נראה ופשוט, אלא רק להסביר טעמי חילוק המנהגים הקיימים בזה. לכללוח השאלה — ראה שו"ת יחזקאל דעת (להגרי"ע יוסף) ח"ב סי"א ובסי' שנכנסו שם.
(4) ראה לקמן הצורה 8.
(5) מנחת מא, ב ובפרש"י שם — ראה מחב"ש ופרמ"ב (א"א) למג"א שם.
(6) אר"ח שם ס"ט.
(7) במדבר טו, לט.
(8) אלא שטס"ס הלשון כמ"א (ואדה"י

יג

מצות ציצית במל שעה שלובשה

בז ניסן, חשי"ז

ובמה שהעיר בענין מצות ציצית אם מקיים המצוה בכל שעה שמלוכש בציצית או רק בשעה ראשונה וע"ד נטילת לולב.

הנה מובן הדבר גם ממה שנאמר וראיתם אותו וזכרתם, וכמו שהזכירה בכל עת מצוה היא הרי גם סיבתה היא הראי' כן הוא. ומפורש עיקר מצות ציצית ללבוש תמיד (כן הוא גירסת הגר"א בביאורו לשר"ע או"ח ריש סימן כ"ד וכן הוא גם דעתו של הגר"א, ראה שם). ובפסקי דינים לאדמו"ר הצמח צדק אר"ח סי' ב' ס"ק ד' משמע דעתו שככל שעה זהו מצוה דאורייתא (ולא רק חידור דרבנן), וראה ג"כ בפירוש האבן עזרא במדבר ט"ו ל"ט שגם שם מוכח כן.



יד

לבישת הט"ק מעל הבגדים או מתחתם

א. כתב המחבר בשו"ע הל' ציצית¹ „עיקר מצוה טלית קטן ללבוש על בגדיו כדי שתמיד יראה ויזכור המצוה". ובמג"א שם² „ובכתבים (היינו כתבי הארז"ל), דטלית קטן דוקא תחת בגדיו".

ובפשטות³, חילוק שיטות זה הוא המקור לשינוי מנהגים שמצינו בלבישת ט"ק: הנוהגים ללבוש הט"ק על בגדיהם למעלה, אזלי כפסק

(2) סק"ג.
(3) נאמ' למודעי: כל הביאור שבהשיחה

(1) אר"ח סי"ח סי"א, והובא בשו"ע אר"ח שם סי"ח (כדלקמן בפנים).

וגם לכאורה אין להכריע כן ממה שהביא אדה"צ⁹ (מהלבוש¹⁰) ורכיון שטעם לבישת הציצית הוא כדי לזכור המצות, לפיכך הלבוש¹¹ טלית קטן יזהר ללבושו על כגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצות, ואותן הלבושים אותו תחת הבגדים יזהרו שילבשו אותו באופן שיראו הציצית תמיד שע"י ראייתו יזכרו המצות תמיד" — כי גם בזה לכאורה אינו ברור אם זהו לפי שעיקר הקפידא שבכתבי האריז"ל אינה אלא על הט"ק ולא על הציצית, או שזהו רק כדי לחוש לפסק ההלכה (דברי המחבר בשולחן) שיהיו הציציות מחוץ להבגדים.

ב. ולכאורה יש לפתור הספק ע"פ מ"ש במקור הדברים בכתבי האריז"ל "דהי"צ¹² נוהג מורי (הארי"י) ולה"ה כשה"י לובש הציצית... הטלית גדול הוא למעלה מכל המלבושים והט"ק הוא תחת כל המלבושים¹³ ושללא כדעת קצת המקובלים שמינחין אותו למעלה מכל המלבושים והוא שיבוש¹⁴, אמנם יינחו על החלוק". ובטעם הדבר מביאר שם, כי "ענין¹⁵ ציצית ט"ק שהוא בזוי הפנימית כו' וט"ג הוא¹⁶ כו'".

א) שילבושו באופן שיראו הציצית תמיד (שכ' בסעיף יח, ב) שיהיו הציציות מחוץ להכנפות — כי מצד דין האי אם הכנפות והציצית אינן מכוסות גם כשהציצית הם כחך הכנפות, מתקיים "וראיתם אותו" — דהרי רואים הקשרים וכו' שירצאים מהכנפות אף שאין רואים החושים המלווים מחוץ להקשרים כו'. ולכן מוסף בסייט לימוד מיוחד "צריך שיהיו הציציות מכתוב שגאמר וראיתם אותו ודלא כאותן שנתחבן אותן בהכנפות". ועצ"ע.

9) שם סי"ח.

10) שם סייד (כנסמן עה"ג).

11) כלבוש שם לא הביא דין הניל שבשר"ע (שיזהר ללבושו על בגדיו וכו') כאן (וכתבו בסי' כד) — אלא כחוב "וכיון שטעם... המצות לפיכך אוחם הלבושים הט"ק תחת הבגדים יזהרו כו'".

12) לשון הפע"ח שער הציצית פ"א. וענין הוא בשער הכוונות (ענין הציצית דרוש ר' ודרושי חפלה השחר פ"ג) ועוד — הובאו במאסף לכל המחנות לשר"ע ארי"ח סי"ח שם. וראה גם בהסמך בהערות הבאות.

13) ועד"ז הוא בנניד ומצוה וסידור האריז"ל (סדרו הר"ש מרשקוב: זאלקווא תקמ"א: סידור ר' אשר). וראה גם אור צדיקים (להר"מ סאפוריש) סי"ז (הל' ציצית) ס"ט. — ראה מאסף לכל המחנות שם.

14) ובשער הכוונות שם: וטענת גדול הוא בידם הפך האמת.

15) לשון הפע"ח שם. ועד"ז הוא בשער הכוונות, נגיד ומצוה וסידור האריז"ל שם. וראה הערה הבאה.

16) בפע"ח שם "פנימית של בית דיצירה וט"ג הוא בחי' חיצונית שלהם".

ומובן, דטעם הנ"ל בנוגע לט"ק הוא (גם ובעיקר) על הציצית "שהוא בחי' הפנימית" (ובפרט, שהבגד עצמו אין בו קדושה וכו'¹⁷). ולפי זה, הרי גם הציציות שבט"ק צריכות להיות מכוסות¹⁸ — תחת הלבושים ולא מכתובין¹⁹.

[וכן מוכח ממש"כ בזהר²⁰ ש"כ נש" אחד פגע בר' חייא ר' יוסי

כמים כוונת ההסתכלות ולכן כיום נוהגין הציצית שאו יכולין להמשיך הראי' משא"כ כלילה שהדינין גוברין ואז אין כידיו כח להמשיך הראי'". והרי זה שרק "כיום נוהגין הציצית" הוא רק בטי"ג משא"כ ט"ק הוא תמיד כמ"ש בפע"ח שם ספ"א ועוד (הובא לקמן בפנים סי"ז). ואח"ל שקאי בטי"ק (וכ"מ במפת שמורים הל' ציצית, סוד הסתכלות בציציות תמיד), אולי י"ל דכוונתו לא בראי' כפשוטו אלא בהסתכלות, היינו התבוננות וכוונתו כו' (וראה לקמן סי"ח). וטע"ע.

19) בסידור הרש"ד (ועוד, ועד"ז באור צדיקים שם). "בטלית קטן יעשה הציצית שלפניו ארוכים שיחיו מומונים לו בכל עת לראותו". אבל יש לפרש, דאין הכוונה שיהיו גלויים כפועל, אלא שיהיו מומונים לו בכל עת שרוצה באופן שיוכל בקל להגבי' כגו העלין שלו לראותו. גם — לא הובא ענין זה בשער הכוונות ופע"ח שם.

ובמאמר מרדכי (להר"מ כרמ'י) ארי"ח סי' כ"א בסופו, ג"כ חפס שפשוט שגם הציצית מכוסות דלא כהב"י, ומסיים "הלכן יותר נכון... וכן נוהגין העולם ללבוש תחת הבגדים, וכ"כ המ"א... בשם האריז"ל, דט"ק דוקא תחת כבדיו". וכ"מ מהרא"י שבטור ברכת שבמקור חיים (להר"ח הכהן) להל' ציצית סי"ח סי"א — הובא בסי' יפה ללב (להר"י סאלאני) לארי"ח שם.

20) ח"א רר, טע"ב ואילך.

וראה בהמשך הענין שם בפע"ח, מה שמחזין ממש דיצית קטן, אינו רק בעשי' — דיצית קטן הוא בחי' עיבור. ע"ש ובשער הכוונות שם (הובא הענין גם בחי' חולדות יז, רע"א (כל' ארמירר נ"ע בעצמו)). וראה נהר שלום בכוונות הכי טליתות". ואכ"מ.

17) אלא שע"פ האריז"ל הכוונה בזה שאין בו קדושה, היינו שגאין בכו' כח להשיגו ולכן אין הקדושה חלה על הטלית עצמו... אבל הציציות הנומשכים ויוצאים מן הטלית הזה יש לנו בהם יותר השגה ולכן נק' תשמישי מצוה" — ראה שער הכוונות שם דרוש ב' בתחלתו. פע"ח שם פ"ג (ראה שמן ששון ל"שם). ח"א מבי"א ק. א. לקרי"ח שלח מו' ב.

18) ועפ"י מ"ש בשער הכוונות שם (בדרוש ז'). ועד"ז בפע"ח שם ספ"ז. והובא בסידור האריז"ל הנ"ל, אור צדיקים שם. ועוד) — כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה ודע כמשי"ה וראיתם אותו כו'". קאי בעיקר לא בט"ק אלא בטי"ג [וכהמשך הלשון שם דב' ההסתכלות יש ב' כוונות... המסתכל בהם כעת חפלה שחורית בק"ש... המסתכל בהם שלא בזמן החפלה". דכמו שההסתכלות כעת חפלה שחורית בק"ש, הכוונה להטי"ג שבו מחונטף בחפלה. עד"ז הוא ההסתכלות שלא בזמן חפלה (דק"ש וברכות הק"ש. ואולי גם נוסף ע"ז — כי כימימים היו כמה שהיו לרובשים ט"ג לא רק בשעת ק"ש וחפלה — ראה מ"ח מסכת ציצית פ"ה מ"ו). וכ"כ בפע"ח שם שכי

ולא ראה אותם לובשים ציצית, היינו שהציציות שלהם לא היו נראים בחורף²¹, ועד כדי כך, דגם כאשר ה"כר נש" חשד בהם שהנהגתם אינה כדבעי – לא ביארו לו (גם אחר שראה שהם "זכאין") למה מתנהגים כן²², כי לפי דעתם פשוט שגם הציציות צ"ל מכוסות²³.

ולפי זה, הרי הנוהגים לגלות הציציות זהו רק לצאת גם לרעת המכסה, אבל ע"פ כתבי הארז"ל אין צורך בדבר²³, ואדרבה, זהו טעם הנהגים ללבוש הט"ק תחת הבגדים^{23*} באופן שגם הציצית הן מכוסות²⁴.

ג. ויל"ע בנוגע לכמה מההולכים לאור חורת אדמו"ר הזקן בשולחנו הזהב, וביניהם גם מחסידי חב"ד – שהציציות אצלם לא היו מגולין בחוץ, ולכאורה אינו מובן, שהרי דברי אדה"ז בשולחנו ברורים

(21) ראה יוצאי אורות ומיצוצי זהר (להרכיב מרגליות) לזהר שם.
(22) ע"ד המסופר בחי"ג (קפז, א), שר' יצחק ור' הורא חרצו והסבירו למה לא קראו ק"ש.
(23) וכ"מ קצת מהנהגת אנשי מעשה (הובא בלקוטי מהרי"ת מצות ציצית) שלובשים שני ט"ק, א' תחת הבגדים על חלוקי כדעת הארז"ל וא' על הבגדים כדעת הטורש"ע. – ולא ראיתי נוהגים כן במדינתנו.
(23*) אבל ללבוש ט"ק על הכתונת, ולמעלה ממנה בגד קצר (נשילעט), לכאורה אין יוצאים עי"ז לפי כהנאריז"ל, שהרי בכהנאריז"ל מדייק "תחת כל המלבושים... יניחנו על החלוקי" (פצי"ח שם פ"א), למטה משאר מלבושיו ע"ג חלוקי (שער הכוננות שם דרוש ו), ועד"ז כשאר מקומות הג"ל, ובמובא במנ"א שם "תחת בגדי" ובסי' קול יעקב: הארז"ל

ה"י נוהג ללבוש הטלית קטן בכיתו על חלוקי בלי הפסק שום מלבוש.
(24) וכ"מ מפשטו דכרי הכ"ז ארי"ח סכ"ג*: פרישה שם. ומפורש בבית (וש"ך) יו"ד שס"ז (סק"ד). "נהנו העולם היחזר כטליתות קטנים תחת בגדיהם כיון שהציצית מכוסים".
זה שהט"ק צ"ל תחת הבגדים, מפורש בכמה פוסקים – בעל העיטור הל' ציצית טוף החלק השלישי: ספר היראה לרבינו יונה קרוב לחלוקי; מדרכי הל' ציצית סתחקס"ג (כ"ש) מהר"ם מרוטנבורג) ותענית סי' תרלו; שו"ת הרשב"י ח"ה ב' אלפים קו: שם ב"קס. ועוד. אלא שבכל הצ"ל א' אין מבאר שכי"ה בנוגע להציצית. ב' לא נאמר שכצ"ל ע"פ הלכה, אלא שככמה מהם מעשה רב. ואכ"מ.
(*) ובשו"ע אדה"ז שם לא מוסיף כן ואכ"מ.

ד. אותן הלובשים אותו תחת הבגדים יוהרו שילבשו אותו כאופן שיראו הציצית תמיד כר".

[נאין לתרץ ע"ד שמצינו²⁵ לענין "המספר קומי" שהוא "מדרכי האמורי", ד"אבטולמוס בר ראובן החייר לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות" – כי כמה מהנ"ל מצאנו ראינו שלא היו הציציות שלהם גלויות הגם שלא היו "קרובין למלכות" (וגם באלו שהיו צריכים להשתדל עבור בני"א אצל המלכות – עשו כן גם בזמן שלא עסקו בזה).

גם מובן שאין הטעם בזה לפי שבאותו הזמן היו הולכים בין הגוים כו²⁶, כי המדובר גם בחסידים שקיימו כל מנהגי ישראל, ופשיטא – פס"ד של אדה"ז בשולחנו²⁷]

ואולי י"ל בזה ע"פ המסופר²⁷ "מפי הרה"ג החסיד המפורסם ר' הלל פאריטשער זי"ע אשר פעם אחד שאלו את אדמו"ר הזקן איך לנהוג בדבר שהמקובלים מחולקים עם הפוסקים, והשיב אדמו"ר מסתבא יש לנהוג כהמקובלים. ושאלו אותו הלא הוא בעצמו בשו"ע שלו²⁸ כתב שיש לילך אחר הפוסקים, והשיב כן כותבים הפוסקים (ובשו"ע נמשך אחר הפוסקים) אבל המקובלים כותבים לילך אחר המקובלים נגד הפוסקים²⁹ (שהכריעו נגד המקובלים, ומובן שאין לנמך שהמקובלים יהיו נגד התלמוד (או הפוסקים שלמדו דבריהם מן הגמ', שנזהר כל ישראל שוורים) מכבואר בשו"ע סימן ס"ח³⁰).

ועפ"ז, ההנהגה דאלה שלבשו הט"ק וגם הציצית בפנים, שיטורה ע"פ מ"ש בכהנאריז"ל (כנ"ל) – ה"ה ע"פ הוראה אדה"ז עצמו, לנהוג כהמקובלים (הארז"ל וכו') במקום שאינו כפי הפוסקים.

(25) ב"ק פג, א. סוטה מט, ב. רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"א נח"ג. טושר"ע יו"ד סקע"ח ס"א וב'.
(26) ראה ערוך השלחן ארי"ח סי"ח סי"ז. מ"ב שם סקכ"ז.
(27) שער הכולל פ"א סק"א (נעתק גם בשו"ע אדה"ז (קה"ח) חלק ארי"ח בסופו (קפז, ב)).

(28) ארי"ח סכ"ה סכ"ה.
(29) וכן הכריע בסידורו כד"כ – כהמקובלים ולא כהפוסקים (ודלא כבשו"ע שלו) – שער הכולל שם בריש הפרק. ולהציר משרית צ"ע ארי"ח סי"ח אות ד'. שו"ת דברי נחמ"י ארי"ח סכ"א.
(30) ומסיים בשער הכולל שם: וכ"ה בשערי השנה סכ"ה סק"ד בשם הרשב"י

ועדיין יש מקום עיון בדבר: לפי הכלל הי' צ"ל כן מנהג כל אלה ההולכים לאור תורת אדה"ו, שיהיו הציציות מכוסות ביד עם הט"ק³¹, ולמעשה רואים שכר"כ נוהגין כפסק אדה"ו בשולחנו, ללבוש הט"ק תחת הבגדים באופן שיראו הציציות — שלא ע"פ כתבי האריז"ל הנ"ל³².

ד. ואולי י"ל בהקדם הביאור בעצם הענין דלבישת ציצית מתחת להבגדים, דלכאורה יש לתמוה — שהרי הטעם לכך שע"פ גנלה הציציות צריכות להיות מגולות — הוא ע"פ הכתוב מפורש (שהוא תוכן מצות ציצית) „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' גו"³³, וגם דרשינן בגמ'³⁴ „וראיתם אותו וזכרתם ועשייתם — ראי' מביאה לידי זכירה כו"ל.

ואף שכפעת"ה שם נאמר כזה טעם ע"פ קבלה כנ"ל — טעמא בעי, שהרי (כמובא לעיל) „לא יצויר שהמקובלים יהיו נגד התלמוד כו"ל.

וכיון שטעם לבישת ציצית הוא בכדי לזכור כל המצות כמ"ש וראיתם אותו וזכרתם גו', וכלשון אדה"ו בשו"ע שם — יש להבין למה ע"פ כהאריז"ל אין הציציות צריכות להיות מגולות?

ה. ואולי י"ל הביאור בכל זה:

מ"ש „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'", יש לפרש בשני אופנים: ד"וראיתם אותו וזכרתם" הוא מגוף מצות ציצית (כדמשמע לכאורה מזה שנאמר בכחוב „והי' לכם לציצית וראיתם אותו גו'"), או ד"וראיתם אותו גו'" הוא דבר נוסף הבא כתוצאה מקיום מצות ציצית.

ונפק"מ לדינא, דלאופן הא' כיון דקיום מצות ציצית (כתיקונה) הוא כאשר ישנו ה"וראיתם אותו" בפועל, או שישנה האפשרות לראות הציצית³⁵, הרי אם חסר כזה — לא קיים מצות ציצית (כתיקונה): משא"כ לאופן הב' דקיום מצות ציצית הוא בעצם (עשייתו ו)לבישתו, הרי גם כשא"א להיות „וראיתם אותו" קיים מצות ציצית כתיקונה, אלא שחסר דבר הנוסף — השלימות שיש במצות ציצית — קיום ענין „וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' גו'".

ולכאורה הלוי בב' הפירושים (שהביא רש"י³⁶) בחיבת „ציצית"³⁷, א) „ע"ש הפתילים התלויים בה כמו³⁸ ויקחני בציצית ראשית" (כ) „ציצית על שם וראיתם אותו כמו³⁹ מציץ מן התרכים"⁴⁰:

דלפי' הב' דשם „ציצית" הוא ע"ש וראיתם אותו, מובן ד"וראיתם אותו" הוא גדר מצות ציצית⁴¹, וכשחסר „וראיתם אותו" חסר בחפצא דציצית, ולא קיים מצות ציצית כתיקונה: משא"כ לפי' הא' שהוא ע"ש הפתילים, הרי החפצא דציצית אינו אלא הפתילים עצמם, וא"כ קיום המצוה הוא כשלושב בגד עם הפתילים התלויים ויוצאים ממנה.

והתבאר צבי.

(31) להעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר (מהרש"ב) נ"ע. באג"ק אדמו"ר מהררי"צ ח"ו ע' קלח. שה"ש תשי"ה ע' 115.
(32) ואולי מנהג כר"כ כדורנו, שלא רק שהטלית קטן הוא למטה מחמת לבגדים*, ורק אלא שהטלית קטן תחוב כמכנסים, ורק הציציות מוציאות אותן על גבי המכנסים. ועל זה עוד לזכורם כגד עליון — הוא

(*) כגיתיהם שכל השקרים היו אם ישנו כגד עליון המונח הט"ק והציציות.

לחוש לדעת כתבי האריז"ל.

(33) כמובא בשו"ע אדה"ו סי"ח. וכפשוטו הלשון בשו"ע „שתמיד יראהו ויזכור המצוה". וכן בסושי"ע ר"ס כד. בכ"י לטור סי"ח שם כ' „וכן כתב גמ"י בשם הריטב"א". ובגמ"י להלכות ציצית בשם הריטב"א שם כ' „ואסילו אותם שאין נוהגין אלא בסלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (וראה לקמן הערה 78).
(34) מנחות סג, ב.

(35) ראה לקמן הערה 61.

(36) שלח טו, לח.
(37) גם בעוד מפורשי התורה נאמרו ב' פירושים אלה (וראה דשכ"ס, ר"י בכור שור ועוד). אבל הם פירשו זה ב' כתובים נפרדים שביצית, בפסוק לח פ"י „כמו בציצית ראשי קבוצה פתילים כו'", ובפסוק לט (כו נאמר וראיתם אותו) פ"י „והי' לכם לציצית הציצית הזה יהי' לכן לראי' שתראו אותו כמו מציץ מן התרכים" (לי

הדשכ"ס). וא"כ אין מזה ראי' (כ"כ) על גוף מצות ציצית.
(38) יחזקאל ט, ג.
(39) שה"ש ב, ט.
(40) וז"ל בספרי עה"פ.
(41) להעיר מאזה"ח שלח ע' חרד. שמביא מרבנות טוף שלח „והי' לכם לציצית שחאה נראית" — פ"י שצריך שיהיו הציציות על בגדיו כו' כמ"ש הפוסקים כו". ראה לקמן סי"ז.

ר. וי"ל דבזה פליגי הרמב"ם והטור:

בסוף הל' ציצית⁴² כתב הרמב"ם, ש"אע"פ שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהחטוף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו כו", ובהלכה שלאח⁴³ "לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'".

והטור הביא ג"כ בספרו⁴⁴ מעלת ההירות במצות ציצית, וז"ל: "אע"פ שאין אדם חייב לקנות טלית... כדי שיתחייב בציצית כו' מ"מ טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזהיר במצות ציצית שיהי' לו בגד קטן מצוייץ שילבש אותו כל היום כי עיקר מצותה על זכירת המצות ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך כו'".

הזינון, שהרמב"ם חילק ההשתדלות והזהירות במצות ציצית לב' פרטים בבי' הלכות. תחלה מדבר אודות מצות ציצית עצמה, ש"אין ראוי כו' שיפטור עצמו ממצוה זו כו' לעולם ישתדל כו' כדי שיקיים מצוה זו". ובהלכה בפ"ע מכאן הזהירות הבאה מזה שהציצית מביאה לידי זכירת כל המצות — "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן"⁴⁵.

משא"כ הטור כללן ביחד כענין והמשך אחד, ולא הזכיר ע"ד ההשתדלות בקיום מצות ציצית בפ"ע, כ"א הזהירות במצות ציצית מצד זכירת כל המצות שבה, ומדייק שענין זה הוא "עיקר מצותה" דציצית.

וע"פ הג"ל מוכן, דלהרמב"ם, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' גו" (ש"הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן") הוא דבר נוסף⁴⁶

על עצם מצות ציצית⁴⁷, שלכן תלקם לב' פרטים בבי' הלכות, ומרגיש חילוקם: חייב ההשתדלות במצות ציצית עצמה "קיום מצוה זו"; הזהירות במצות ציצית לפי שיש בה עוד ענין⁴⁸ (מלבד עצם המצוה) — "שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן".

משא"כ הטור ס"ל ד"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" הוא מגוף⁴⁹ מצות ציצית⁵⁰.

ונכמו שביאר הב"ח⁵¹ דברי הטור כזה שמקדים להתעטף בציצית לפני הנחת תפילין "לפי שציצית באים כדי לזכור כל המצות⁵², אבל התפילין היא מצוה יחידית כו'".

ולהעיר מדברי הב"ח⁵³, בהטעם שהביא הטור הכוונה במצות ציצית, ויכוין בהתעטפו שציונו המקום להתעטף כדי שזכור כל מצותיו לעשותם" (אף "שאין זה מדרכו בחיבורו זה לבאר כוונה לשום מקרא

התחיל כל הל' ציצית — כהגדרה על מצות ציצית (וראה דמכ"ם שם פ"א סוף ה"ח).

(50) וכמפורש בזהר פרשתו (רצ"ם) קצר, ב: ציצית פקודא דא איהו לארכא כל פקודי אורייתא כו'.

(51) ר"ס כה.

(52) ולהעיר שגם בסכ"ד שם, במ"ש הטור "גדולה מצות ציצית ששקלה כנגד כל המצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ציצית עולה תיך וח' חוטין וה' קשרים י"ג הרי תרי"ג" — מפרש הבי"ח שם שהכל "הוא גורם לזכרון, דע"י שיעלה על מחשבתו דציצית עולה כו' תרי"ג צ"י כך יזכור כל תרי"ג מצות". ע"ש בפרשיות. והוא דלא כפשטות הפס', שהיא חצי שקולה (וע"ד שנאמר בע"ז ושתכ בפרש"י סוף פרשת שלח הלשון שקולה). וראה לקו"ש ח"ח ע' 97 ואילך. (53) ארי"ח ס"ח ד"ה ונקרא ציצית.

לה ואינו זו זו מצות כלאים... תגיא אידך וראיתם אותו... כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצות כולן, פ"י וראיתם אותו וזכרתם גו" אינו שיראו אותו בפשטו כו', וראה לקמן הערה 48. ועצ"ע. (47) והרמב"ם כריש הל' ציצית פ"י לשון ציצית "שהוא דומה לציצית של ראש שגא' וקחני בציצית ראשית, ולא פ"י שהוא מלשון רא"י.

(48) שלכן גם לדעת הרמב"ם, למירין (שם פ"ג ה"ז) מ"וראיתם אותו" שאין לילה זמן ציצית, ולהעיר שמלשוננו שם "חובה הציצית כיום ולא כלילה שגא' וראיתם אותו בשעות רא"י, משמע דלהרמב"ם אין מצוה בראייתו בפועל, אלא פ"י וראיתם אותו היינו ברא"י. (49) ומה שהביא הטור כריש ס"ח "ונק' ציצית ע"ש החוטין הנפרדים", כי בנגע להלכה ש"ע"ב צריך להפריד זמ"ז (כמ"ש הבי"ח שם), ולא כהרמב"ם שבוה

המצוה, ויחידה מו', שא"צ שיראו אותו כפשוטו. וכ"מ גם מזה ש"מכע"י לי לכרחיה וראיתם אותו וזכרתם דאה מצוה זו וזכור מצוה אחרת תחלי' בו ואינו זו — זו קריאה שמע", ולפי דרשה זו (וכן לפי הדרשה שלהלן שם: תני אידך... ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת הסמוכה

(42) פ"ג ה"א.

(43) שם ה"ב.

(44) ארי"ח סכ"ד.

(45) ראה לקו"ש ח"ט עמ' 63 ס"ג.

(46) וי"ל שהמקור לזה הוא ממונות מג, ב. וירכנן האי וראיתם אותו מאי עבדי ל"י כו", ומשמע דס"ל שאינו מעיקר

שבתורה⁵⁴). "דלפי שכחוב בפרשת ציצית⁵⁵ לטען וזכרו גוי יורה כי עיקר המצוה וקיומה חלויות בכוונתה שיכוין בשעת קיום המצוה⁵⁶. "שלא⁵⁴ קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה⁵⁷].

ולכן אין לחלקם לכ' ענינים, וכמפורש בלשונו "להיות כל אדם זכיר וזריו במצוה ציצית כי עיקר מצותה על זכירת המצוה⁵⁸.

ז. והנה כ"ד הוא בקיום מצוה ציצית מעיקר הדין, היינו בטלית גדול, דגם להדיעה שאין "וראיתם אותו" מגוף המצוה, ה"ה פרט בהמצוה, ובמילא פשוט דמצוה טלית גדול היא ללבושו ע"ג הבגדים באופן שיש בו "וראיתם אותו וזכרתם גוי".

אבל לענין ט"ק, פליגי הפוסקים – אם חקנו שהאדם יקיים כל הזמן מצוה ציצית בפני עצמה כמצוה פרטית (גרס' על קיום מצוה ציצית בט"ק, שמקיים בו (גם) וראיתם אותו), או – שכל עיקר התקנה דט"ק היתה כדי לזכור את כל המצוות תמיד.

לדעת המחבר, "עיקר מצוה טלית קטן ללבושו על בגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות", לפי שקאי בשיטת הטור הג"ל, וכמפורש

כג, מכ"ג, ואילו בציצית – הכחוב
"למען זכור ועשיתם אח כל מצותי" בא
בהמשך להכחוב "וראיתם אותו וזכרתם את
כל מצוה ה' ועשיתם אותם", שלדיעה
הג"ל אינו מגוף קיום המצוה, וראה פולח
תמיד אר"ח שם סק"א.
(58) וכ"מ מדברי רבינו יונה בספר
היראה קרוב לתחלתו, וכמו שהביא
בביאורי הגר"א בשו"ע שם רסכ"ד.
וראה גם שו"ת הריב"ש ח"ב סקכ"ז
(הובא בכ"י שם סכ"ד), ולהעיר מפסקי
דינים להצ"ח לאר"ח ס"ח (אות ז): אבל
בציצית נוהגין כל העולם ואין זה מרת
חסידות לכר כ"א מצוה דאורייתא כמ"ש
וראיתם אותו וזכרתם כר, ע"ש.

סתוכ"ה קרוב לתחלתו.
(54) ל' ה"ח שם סתוכ"ה.
(55) שלח טו, מ.
(56) לשונו שם ס"ח.
(57) וי"ל שזו רק לשיטת הטור
ד"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוה ה'
הוא מגוף מצוה ציצית, אבל לדיעה ה'
הג"ל דאינו מגוף המצוה, י"ל דנא"ן אם
נדייק בחיבת "למען" מדברי ה"ח שם גבי
תפילין (וסוכה) שאני ציצית מתפילין
וסוכה, דבחיפולין וסוכה נאמרה חיבת
"למען" על קיום המצוה, וה"ל לך לאות
גוי לחנן חתי חרות ה' בפין כי ביד חזקה
הוציאך ה' ממצרים" (בא יג, ט). בסוכות
תשובה גוי לחנן ידעו דורוהיכם גוי" (אמר

בחזכרו כ"י⁵⁹, שדין הנ"ל הוא – "ממה שאמר (הטור)⁶⁰ בסימן כ"ד
כי עיקר מצותה על זכירת המצוות ובכל שעה ובכל רגע צריך שיזכור
נראה שעיקר מצוה טלית קטן ללבושו מלמעלה כדי שתמיד יראהו⁶¹
ויזכור המצוות⁶².

ובשיטה זו קאי אדה"ו בשלחנו, שבתחלה כ"י⁶³, "כשיחטף
בציצית יכוין שציונו הקב"ה להתעטף בציצית כדי שזכור כל מצותיו
לעשותם שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוה ה'", ואח"כ ממשיך
"וכיון שטעם לבישות הציצית הוא כדי לזכור המצוות לפיכך הלובש
טלית קטן יזהר ללבושו על בגדיו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצוות",
וממשיך "ראותן הלובשים אותו חזת הבגדים יזהרו שילבשו אותו באופן
שיראו הציצית תמיד שע"י ראייתן יזכרו המצוות תמיד", שמדייק "יזהר"
"יזהרו", כי כלי זה חסר כגוף מצוה ציצית.

אבל לפי מ"ש בכהאר"ל, ענין הט"ק אינו אלא בשביל קיום
מצוה ציצית לבד, ומה"ט ה"י מניחן למטה חזת כל הלבושים⁶⁴, לפי
שבט"ק אינו נוגע (ואינו שייך) הענין ד"וראיתם אותו וגו'".

ונכמודגש גם בהחילוק בנוגע לציצית כלילה: ע"פ הפסק
כשו"ע⁶⁵, "לילה לאר זמן ציצית הוא דאמעית מוראיתם אותו" –

אינה מעכבת, והרי המדובר בשעת העטיפה
שאו הרי זה גלוי ונראה לפניו (וראה
ביאורי הגר"א שם סק"ח).
(62) וכמפורש בשל"ה ק"א, סע"ב ואילך
(ע"פ זור ח"ג קע"ב, ב), דעיקר מצוה ט"ק
לקיים תמיד וראיתם אותו וזכרתם וולכן
"עיקר העונש הוא על בלתי זכור וזכר
אשר הוא לבוש בכל עת".
(63) ס"ח ס"י.
(64) ובהלשון באור צדיקים ועוד (הב"ל
הערה 13) עיקר מצוה ט"ק על החלוקה כר.
(65) אר"ח ר"ס יח ובנו"כ שם. שו"ע
אדה"ו שם.

(59) אר"ח ס"ח ד"ה ומתוך מה שאמר.
(60) וב"כ בשו"ע ר"ס כר "ונכון
ללבושו על המלבושים" בהמשך לחזק
דברי הטור שהביא שם (וכבר העירו על
הכפל והסתירות בדברי המחבר דכאן כתב
"עיקר מצוה ט"ק" ובס"י כד כתב רק
"ונכון" – ראה מאמר מורכבי ס"ח וכו').
ועוד. ואכ"מ].
(61) ומ"ש בשו"ע שם סכ"ד ס"ג רק
"ולא תחלל בציצית בשעה עטיפה
כשמבד"ך" (וראה ביאורי הגר"א שם סק"ז).
ולכאורה לפי הג"ל הרי זה מגוף מצוה
ציצית – י"ל, כי הרא"י והסתכלות בפועל

אתמעט כל מה שלובש בלילה או כסות לילה וכו', ואילו בפע"ח⁶⁶ מחלק בזה: «אין טליח וציצית בלילה... אך הט"ק צריך שישכב עמו אפי' במטה... לעולם לא יחבטל... אפילו בלילה אינו נפסק רק של גרלות לבדו הוא שמתבטל אבל ציצית (דט"ק)... לעולם לא יחבטל אפי' בלילה לכן נקרא ט"ק וט"ק ולכן ראוי לזוהר שלא להסיר מעליו ט"ק בשום זמן אפילו בהיותו ישן»⁶⁷ רק בכניסתו למרחץ, לכך ראה דוד עצמו ערום כמרחץ ולא בהיותו ישן כי אז הי' לו ט"ק כנ"ל⁶⁸.

והיינו כי ע"פ כחהארז"ל אין תקנה הט"ק בעיקרה כשביל קיום מצות «וראיתם אותו»⁶⁹ וזכרתם את כל מצות ה"ן.

ח. ועוד י"ל בזה, ע"פ דיוק בלשון כהארז"ל שם: כשער הכוונות⁷⁰ מביא ענין זה בתור הנהגת הארז"ל עצמו אבל לא הורה בפירוש שכן צריך לנהוג כארז"ל⁷¹, וגם בפע"ח כתב «הי' נהג מורי... כשהי' לובש הציצית קטן כמו בשעה שהי' עולה כ"ז או הי' מעטף בו ומורידו מן הגוף בדרך לכישתו, אמנם זה השינוי הנ"ל הוא כי הט"ק הוא למעלה כ"ז והט"ק הוא תחת כל המלבושים», וממשיך, «שלא כדעת קצת מקובלים כ"ז». והיינו, דגם לפי המקובלים יש מקום ללבוש הט"ק למעלה מן הלבושים, אלא שהנהגת הארז"ל עצמו לא היתה כן⁷².

ובטעם הדבר י"ל: גם לפי מ"ש כחהארז"ל, ישנו גם בט"ק הענין ד«וראיתם אותו», אלא שחלוק גדר «וראיתם אותו» בט"ק מבט"ג⁷³:

בט"ג «שהוא בחי' חיצונית כ"ז», גדר «וראיתם אותו» הוא כפשוטו — ראי' בחיצוניות, כי זה נוגע להנהגה חיצונית, שלא יורמן חטא לידו⁷⁴, ויבוא לידי שמירת כל המצות; משא"כ בט"ק ש«הוא בחי' הפנימיות»⁷⁵, גדר «וראיתם אותו» הוא ראי' פנימית, והיינו ראי' והסתכלות בפנימיותו, קדושת ועליית האדם עצמו למעלה נעלית יותר במצות.

ועפ"ז מוכן מה שכונ"כ מבניי, וגם מהחסידים לובשים הט"ק תחת הבגדים — ונוהרין שהציצית יראו מבחוץ, בהתאם לפס"ד אדה"ז בשלחנו, ולא כפי הוראת אדה"ז עצמו שיש לנהוג כהמקובלים נגד הפוסקים

— כי הנהגה זו של הארז"ל, אינה הוראה לרבים⁷⁶, כי כנ"ל זקוקים לזכירת כל המצות כפשוטו⁷⁷, הן ב«סוד מרע» שלא יודמן חטא על ידו⁷⁸, כבהמשך הכתוב «ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם»⁷⁹, והן ב«רעשה טוב», קיום כל המצות, והוא ע"י «וראיתם אותו» (שאז) וזכרתם את כל מצות ה' ועשייתם אותם.

ודק בחלק מהם — שייך מעין הנהגת הארז"ל — שהט"ק וגם הציצית יהיו מכוסות, כי אין צריכים (כ"כ) לגדר «וראיתם אותו» כפשוטו (במשך כל היום וכל רגע) כשביל זהירות וקיום מצות כפשוטו, ואצלם מאיר יותר ענין הראי' בפנימיות.

(70) במעין ציצית, משא"כ בדרושי תפלת שחרית שם. ואולי י"ל דקאי אדלעיל מיני' וצ"ע.

(71) להעיר מברכ"י שם ד"ה ומ"ש דאין ראי' בחילוק אם הרחי"ו כותב מנהג הארז"ל לתור או לשון סתמי שאז הוא לכא"ל.

(72) ומ"ש בשער הכוונות «שלא כאותם המחיהירים ללבוש ע"כ כגרי"ו אין הכוונה לתשש ויהא (צ"ד מ"ש בשו"ת מהר"י ברונא סע"ד), אלא הכוונה דיהורא הוא חיצונית וט"ק הוא פנימיות ועצ"ע.

(66) שם ספ"א. מהר"י צמח כהנאוה"ו כ"ז (הובא בברכ"י אור"ח שם ס"ח ס"יא).

וראה גם בסידורי הארז"ל הנ"ל. ועוד.

(67) הובא במנ"א שם סכ"א סק"ב (מכתבי האר"י).

(68) במנ"א הקשה על הראי' שככתבי הארז"ל הנ"ל. וראה גר"ח השר"ע שם. ובארוכה בברכ"י ס"ח שם. ואכ"מ.

(69) ראה פע"ח (הביל הערה 18). וראה

סידור הארז"ל (קול יעקב) שם «אף

בלילה אף שהוא זמן פסוק מהכרעה

מראיתם אותו כ"ז».

(73) וראה לעיל הערה 18.

(74) לי' שער הכוונות שם דרוש ז. פע"ח שם פ"ו.

(75) ולהעיר גם מ"ל ארמו"ר

(מהורש"כ) נ"ע שצוינה בהערה 31.

(76) ומה שהכנר גופא לובשים תחת כל הבגדים, היינו כנדי שיהי' להם גם הענין

ד«פנימי», וראה בהנמנן בהערה הקודמת.

(77) כמעשה רב במנות מד, א. ובכ"כ

דרז"ל. וראה בארוכה במפרשי התורה של

— אברבנאל, ספורנו. ובכ"מ.

(78) ועפ"ז יוסתק מה שהביא הנמוקי

(הביל הערה 33) הכתוב הביל' שהוא

המקור לדברי הב"י בשלחנו כמ"ש בב"י

ומה"ט גם בדור שלפנינו לא ראינו הנהגה זו ללבוש ט"ק תחת כל הבגדים באופן שהציציות ההיינה מכוסות בכל בניי כ"א בחלק מהם, וי"ל מפני שזהו "אפס קצוה ושמץ מנהו" מהעבודה הנעלית של הארז"ל.

ט. ויהי רצון, שהזהירות במצות ציצית — לפי שינוי המנהגים שבזה⁷⁹

— אלה שמוציאים הציציות מכחוץ להבגדים, ש"נושא חותם אדונו קבוע בכסותו⁸⁰, ואחינו בניי שאין הולכים בציצית בגלוי, ע"פ הנהגת הארז"ל (שאז היא הנהגה (הראוי) ע"פ תורה) —

חזרו קיום מצות ציצית של הקב"ה — בלשון תפלתנו⁸¹, והביאו לשלום מארבע כנפות הארץ... לארצנו, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ההנהגה בפועל

ובחמשך לשקו"ט אודות מנהג חב"ד בענין זה.

הנה, כל זה הוא רק בקשר לשקו"ט בלימוד התורה, אבל בנוגע לפועל — מכיון שבימינו אלו פשט המנהג ללכת עם ציצית בחוץ, הרי כדאי שצריכים ללכת עם ציצית בחוץ (ראין בזה כל חשש דמחוי כיוצא בזה), ואדרבה: מי שאינו מתנהג באופן כזה, הרי הוא מראה בכך

ס"ח שם.
79) ולהעיר, שבהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר ראינו, שאף שהי' לרוב הט"ק, כאופן שכאשר הבגד העליון הו' פתוח, היו הט"ק והציציות נראים — אמנם בכמה זמנים במשך היום היו הבגד העליון סגור (מכופתר) ומכסה הט"ק והציצית — אבל לא שמענו ממנו — ככ"ז.

80) לי' החינוך מצוה שסו', וראה גם נמוק"י שם, ספורנו שלה, ועוד.

81) בברכת אהבה עולם, ולהעיר שתיבות אלו שייכות במיוחד לאחיות הציצית — ראה אור צדיקים שם. מקור"ה סכ"ד סוס"א, שם ס"ח, וראה גם "היום יום" כ"ב סיון.

שאינו רוצה להתנהג כמנהג היראים כו', שמכיון שפשט המנהג אצל היראים ללכת עם ציצית בחוץ, הרי כל יהודי ירא שמים צריך ללכת עם ציצית בחוץ (ולא לפרוש מן הציבור).



טו

לבישת טלית גדול קודם הנישואין

כ"ח ניסן, תשט"ז

במ"ש אודות לבישת טלית גדול קודם הנישואין, הנה על כגון זה נאמר, שצריך לנהוג כמנהג הסביבה בה נמצא, אבל פשיטא שנישאת כפים צ"ל כלבישת טלית, וכמדומה שאין כל חילוקי מנהגים בזה.



טז

לבישת טלית קטן כשקשה לשמור על נקיובו

י"ד ניסן, תשי"ח

בענין ציצית אשר כשהולכים לעבודה מלכלכים את הציצית, הנה בכל זה צריך לשאת ט"ק (מצויצת בציצית) וכפרט שכודאי עיקר עבודתם ורובת במשך היום, ולהשחול עד כמה שאפשר שלא ללכלך, וכן שיהי' ט"ק שני בשביל זמן התפלה ולש"ק ויום טוב.



יז

עשיית התפילין

אצבעיים על אצבעיים

ד' אלול, תשט"ז

במ"ש אודות שיעור אצבעיים על אצבעיים בהנוגע לחפילין, הנה כמה מהאתרונים בשו"ע אר"ח סי' ל"ב סעיף מ"א מפרשים שהכוונה